

ZÁPIS z obhajoby disertační práce pana Mgr. Petra Lupače

konané dne 10. 9. 2013

téma práce: “Zkoumání sociální podmíněnosti současného způsobu technologického rozvoje: Za hranice (výzkumu) digitální propasti“

přítomní: Doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc. (předseda), Doc. PhDr. Jiří Šubrt, CSc., PhDr. Oldřich Matoušek, PhDr. Jiřina Šiklová, CSc., Prof. PhDr. Miloš Havelka, CSc., PhDr. Oleg Suša, CSc. (školitel), Prof. PhDr. Jan Jiráček, CSc. (oponent), Doc. PhDr. Karel Müller, CSc. (oponent).

Předseda komise doc. Jiří Buriánek zahájil obhajobu a představil přítomným kandidáta. Kandidát je interní asistent, realizoval výzkumné granty, měl studijní pobyty v zahraničí, vyučuje a publikuje.

Školitel představil doktoranda a seznámil komisi s uchazečem a jeho disertační prací. Uchazeč plnil plán, ocenil aktivní přístup, vyučování a entuziasmus. Vyzdvihl nové a originální uchopení informatizace jako sociálního konstruktů. Kritické uchopení tématu na tezi, že využití informačních technologií zvyšuje kvalitu života a celé společnosti. Týká se to lidí, kteří se aktivně zapojí a budou konzumovat technické novinky - dochází k binárnímu třídění lidí na konformní uživatele a neuživatele-devianty.

Kandidát seznámil přítomné se svou disertační prací. Sdělil zejména (15 min.): sociologická práce začíná tam, kde končí samozřejmá fakta. Dvě důležité věci: 1) Proč jsou procesy jako digitalizace chápány jako historická danost, které je třeba se podvolit. Otázka proč jsou v oblasti informatizace nejvlivnější konfirmativní teorie a ne kritické. Společnost sama sebe produkuje sama skrze představu budoucnosti. Odráží se to i v kulturní produkci - technizace nebo zhroucení civilizace. 2) Nezbyvá těm, kteří využívají tyto technologie, nic jiného než se připojit k této technologii? První ambice práce: snaha pojednat o informatizaci jako o sociálním procesu. Další ambicí je prozkoumat a promyslet nerovnost přístupu k informačním technologiím. Třetí ambicí je vytvoření studijní a datové podpory pro další zájemce o studium sociologie informačních technologií. V práci výrazná snaha o překročení Manuela Castellse. Výzkum digitální propasti představuje diskurs foucaultovského typu - je spojen s mocenskými zájmy, potlačuje některé otázky a vyzdvihuje jiné. Konfrontace diskursu s empirickou evidencí - klade si otázky, které si autoři lapení diskursem sami neklade. Snaha o komunikační vyloučení některých subjektů - tu je třeba překonat a podpořit alternativní kanály. Hlavní přínos práce spočívá ve formulaci alternativního modelu digitální propasti, který by nevedl ke snaze o totální informatizaci společnosti.

Poté oponenti přednesli závěry svých posudků:

1) Doc. Müller - práce dobře vystavená a věci objasňuje (ne pouze relativizuje). Pozitivní je formulace výzkumného problému spojeného s problémy šíření inovace a sociální nerovnosti. Zaujala jej interpretace Castellse, při níž autor prokázal hlubokou znalost. Metodologicky autor využívá kombinaci více přístupů, diskursivní analýza vědeckých textů je zajímavým pohledem, který doplňuje analýzu dostupných databází. Inventivní pojetí, které umožňuje problém dále rozvádět. Koncepce strategických dovedností - dobře tematizováno. A také

situační model digitální propasti. Připomínky: kandidát mohl lépe využít Castellsovy koncepty prostoru toků a kultur Internetu z Internet Galaxy - zajímavý přístup, který mohl autorův funkcionální přístup objasnit. Využití pojetí Rogerse v konceptu šíření inovací poněkud zastaralé (lineární, dnešní pojetí jsou spíše multidimenzionální a interaktivní). Nejasný vztah mezi pojmy komunikace, informace, reflexivita a znalosti. Jednoznačně doporučuje - velmi zajímavý a originální text.

2) Prof. Jiráček - text sympatický. Práce je dvojkolejná, řeší dvě hlavní otázky - 1) digitální propast jako taková, 2) meta rovina myšlení sociálních věd o internetu. Někdy je problém, na kterou z těchto kolejí kolejí reagovat, dle prof. Jiráčka je zajímavější meta rovina. Práce má informační hodnotu a je napsána ukázkově. Jednoznačně doporučuje k obhájení.

Kandidát Petr Lupač odpovídá na posudky oponentů: 1) Využití Castellsova konceptu kultur Internetu vhodné spíše při analýze sociálního formování Internetu. 2) Možnost využití Castellsových úvah o změnách soc. prostoru a času - kandidát je v práci využívá při kritice tzv. "embedded nationalism" a v analýze geografické roviny digitální propasti. 3) Využití výzkumu difúze inovací je dáno nereagováním výzkumu digitální propasti na množství zjištění a jejich znovuobjevování – jeden z důkazů diskursivní povahy. Další důkaz - autoři se zasazují o informatizaci společnosti (např. Castells v Jižní Africe: "přidejte se k internetu, nebo budete vymazáni z globální mapy.") 4) Pojmy informace, znalost, vědění etc jsou užívány dle kontextu, pojem gramotnosti odkazuje na starší chápání problematiky. 5) Reakce na kritiku spojení Bella a Castellse: Weber - kritika železné klece a racionalizace, navazuje spíše Touraine. Castells inspirován Bellovým využitím stalinistického chápání vztahu mezi ek. základnou a nadstavbou. 5) Pojmy paradigma a diskurs - sociální vědy jsou multiparadigmatické, ale neplatí to o výzkumu sociálních důsledků internetu. Ideologicky je teorie informační společnost na ni navázaný výzkum funkční. Pravda se hledá jen dle určitých pravidel. Prof. Jiráček - čárky jakožto funkce zdůraznění některých vět. Poděkoval za doporučení.

Oponenti se vyjadřují k vystoupení kandidáta: prof. Jiráček - připomínky je třeba brát jako pomoc a nabídku spolupráce na vzniku knihy. Oponenti už nepotřebují nic doplnit.

Diskuze: dr. Matoušek - sympatické, originální. Digitální propast zní možná až příliš dramaticky. Šíření gramotnosti mělo podobný průběh a dnes je to vnímáno jako přínos - zajímavá analogie. Kandidát obhajuje termín digitální propast. V praxi se ukazuje, že negramotní lidé bez PC mají často někoho, kdo jim cokoli na internetu najde. U lidí, kteří toto nemají, je problém spíše v sociální izolaci. Problém adaptace na prostředí: bezdomovci internet používají způsobem, který je podporuje ve stagnaci ve stejné situaci. Šiklová - proč se lidé nebouří. Vylučují se celé oblasti a soc. nerovnost se prohlubuje. Kandidát uvedl studie ze sociologie stáří, kdy senioři přijímají dominantní diskurs i když je v rozporu s jejich potřebami a životním stylem.

Vyhlášení výsledků tajného hlasování:

Komise navrhla udělit titul doktor (Ph. D.)

Zapsala: Mgr. Tereza Vandrovcová